

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษา

- 1.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา
- 1.2 ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา
- 1.3 กระบวนการของการบริหารสถานศึกษา
- 1.4 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

2. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 2.1 ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2 วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.3 องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.4 ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.5 แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
- 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การบริหารสถานศึกษา

ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 69) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ประชาชน องค์กรและหน่วยงานในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษามีอิสระในการตัดสินใจดำเนินการ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับ

ส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาและจัดทำหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป การจัดการศึกษายุคใหม่มีความจำเป็นที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจและมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชน นำไปสู่การดำเนินงานด้านการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

เลิศดาว กลิ่นศรีสุข (ออนไลน์. 2550) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

สมคิด มาวงศ์ (2554 : 11) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในทุกด้าน ที่เกิดจากบุคลากรหลาย ๆ คนร่วมมือกันบริหารจัดการโดยใช้กระบวนการทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพอาศัยวิธีการจัดการองค์การที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานแต่ละแห่ง

แคมเบล (Campbell. 1971 : 22) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การจัดแผนยุทธศาสตร์ในสถาบันการศึกษา เพื่อให้ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างแท้จริง

กู๊ด (Good. 1973 : 14) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม และการจัดการเกี่ยวกับงานหรือกิจการสถานศึกษา อีกทั้งการบริหารธุรกิจ สถานศึกษาและการดำเนินการที่เกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง เช่น การเรียนการสอน การแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาของกลุ่มบุคคลหลายคนร่วมมือกัน เพื่อดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุก ๆ ด้าน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้อำนวยการความสละสลวยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงสร้างบรรยากาศทำให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรอย่างมีคุณภาพ

ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

สุชิน เรืองบุญส่ง (2551 : 9) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้หรือเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ในสังคมสมัยใหม่นี้ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะช่วยแก้ปัญหาได้ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นพลังสำคัญสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนาทั้งสำหรับบุคคลและสำหรับสังคมประเทศชาติโดยรวม ดังนั้นการบริหารสถานศึกษามีความจำเป็นต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบเนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อรทัย แสงทอง (2552 : 22) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จะต้องทำเป็นกระบวนการโดยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นก็คือ การพัฒนาสมาชิกหรือผู้รับบริการทางการศึกษาให้เป็นผู้มีคุณภาพที่สังคมต้องการ และเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด ต้องกำหนดแผนงาน วิธีการ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ โดยพึงพึงงบประมาณจากรัฐที่มีไม่มากนักด้วยความประหยัด ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ทั้งคน เงิน เวลาและทรัพย์สินอย่างอื่นเพราะถ้าระบบบริหารภายในสถานศึกษาไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงานได้ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาจึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 8) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบเพราะถ้าระบบการบริหารไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีจะต้องเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

ประภาพรณ รักเลียง (2556 : 2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้บริหารในทุกระดับมีอิทธิพลต่อการบริหารสมัยใหม่ในทุกแง่มุม ผู้บริหารจึงต้องทำความเข้าใจในภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานด้านการบริหารทั้งต่อตนเอง ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่อประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน ดังนั้น การบริหารจึงเกี่ยวข้องกับการ บริหารงาน และบริหารคนอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่องระบบงานด้านต่าง ๆ และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการหรือการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทุกด้านเป็นไปด้วยดีพร้อมกันกับการที่ต้องจัดการเรื่องคนหรือบุคลากร ซึ่งจะเป็นผู้เข้าไปรับมอบหมายและปฏิบัติงานตามหน้าที่หรือตำแหน่งงานต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทุกคนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งกายและใจให้เกิดผลงานที่ดี และประสานกันกับการทำงานของบุคคลฝ่ายอื่น ๆ อย่างดีด้วย อาจกล่าวได้ว่าผู้บริหารทำหน้าที่จัดให้การทำงานของสองระบบนี้ คือ ระบบงานเป็นการบริหารทรัพยากรที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทุน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ และระบบคนเป็นการบริหารมนุษย์หรือทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานโดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ หรือสิ่งของเพื่อที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จให้กับองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญในการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนและงานอำนวยการอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้งานแต่ละงานสามารถดำเนินการได้ด้วยความสะดวกรวดเร็ว และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างมีระบบ แบบแผน และขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน จนนำไปสู่ความสำเร็จของงาน

กระบวนการของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง กระบวนการของบริหารการศึกษา ดังนี้

วันชัย มีชาติ (2550 : 168-169) ได้กล่าวถึง กระบวนการของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า เป็นการแบ่งสายงานหลักและสายสนับสนุนโดยพิจารณาจากกระบวนการที่ปฏิบัติในองค์กรและแยกกระบวนการที่มีอยู่แบ่งออกเป็นผู้ปฏิบัติ 2 กลุ่ม ดังนี้

1. สายงานหลัก เป็นกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่หรือกระบวนการหลักขององค์กรในการแปลสภาพปัจจัยนำเข้าเป็นปัจจัยนำออกและส่งมอบผลผลิตหรือผลลัพธ์สู่สภาพแวดล้อม การปฏิบัติงานของบุคลากรสายหลักจะส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยตรง เช่น สายงานหลักของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้างาน หัวหน้าครูช่วงชั้นและหัวหน้าครูสายชั้นถือเป็นบุคลากรสายงานหลักทำหน้าที่บริหารจึงเกี่ยวข้องกับการสร้างผลผลิตของสถานศึกษาโดยตรง

2. สายสนับสนุน เป็นกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนและช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่หรือกระบวนการหลักขององค์กร งานในสายสนับสนุนไม่ได้มีส่วนโดยตรงในการสร้างผลผลิตและการให้บริการ งานในกลุ่มงานสนับสนุนจะเป็นเรื่องของการอำนวยความสะดวกและช่วยให้งานในสายงานหลักดำเนินไปด้วยดี สายงานสนับสนุนในองค์กร ได้แก่ งานบำรุงรักษาระบบการทำงานในองค์กร ตัวอย่างงานสนับสนุน ได้แก่ งานด้านการบริหารบุคคล งานด้านธุรการ งานบริหารงานทั่วไป งานบัญชี งานสารบรรณและเอกสาร งานประชาสัมพันธ์และสารสนเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (ออนไลน์ : 2552) ได้แบ่งกระบวนการบริหารสถานศึกษาออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

1. ฝ่ายบริหารทรัพยากร แบ่งออกเป็น

- 1.1 งานบริหารงานทั่วไป
- 1.2 งานบุคลากร
- 1.3 งานการเงิน
- 1.4 งานการบัญชี
- 1.5 งานพัสดุ
- 1.6 งานอาคารสถานที่
- 1.7 งานทะเบียน
- 1.8 งานประชาสัมพันธ์

2. ฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ แบ่งออกเป็น

- 2.1 งานวางแผนและงบประมาณ
- 2.2 งานศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ
- 2.3 งานความร่วมมือ
- 2.4 งานวิจัย พัฒนา นวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์
- 2.5 งานประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
- 2.6 งานส่งเสริมผลิตผล การค้าและประกอบธุรกิจ
- 2.7 งานฟาร์มและโรงงาน (เฉพาะสถานศึกษาที่เปิดทำการสอน)

3. ฝ่ายพัฒนาการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น

- 3.1 งานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา
- 3.2 งานครูที่ปรึกษา
- 3.3 งานปกครอง
- 3.4 งานแนะแนวอาชีพและการจัดหางาน

3.5 งานสวัสดิการนักเรียนนักศึกษา

3.6 งานโครงการพิเศษและการบริการชุมชน

4. ฝ่ายวิชาการ แบ่งออกเป็น

4.1 แผนกวิชา

4.2 งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

4.3 งานวัดผลและประเมินผล

4.4 งานวิทยบริการและห้องสมุด

4.5 งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

4.6 งานสื่อการเรียนการสอน

เจสส์ (Jesse. 1999 : 140) ได้กล่าวถึง กระบวนการของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษานั้นจะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการบริหาร ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดแผนงานและโครงการไว้ล่วงหน้า
2. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งและหน้าที่ในหน่วยงานให้ชัดเจน
3. การสั่งการ (Directing) คือ การพิจารณาสั่งการและมอบหมายงาน
4. การประสานงาน (Coordinating) คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน และตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน

5. การควบคุมงาน (Controlling) คือ เป็นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า กระบวนการของการบริหารสถานศึกษาเป็นวิธีการที่ใช้ในการบริหารงานและการตัดสินใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน โดยมีรูปแบบเป็นขั้นตอนและมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีการแบ่งงานออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้งานนั้นบรรลุตามจุดประสงค์ ซึ่งเริ่มจากการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม กระบวนการเหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องกัน ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องทราบถึงกระบวนการของการบริหารสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

นักวิชาการได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

จำเริญ จิตรหลัง (2550 : 18) ได้กล่าวถึง บทบาทการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า วิธีการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความร่วมมือมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวนั้น ผู้บริหารต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมไปสู่บทบาทใหม่ในฐานะผู้สนับสนุน ดังนี้

1. บทบาทในการยืดอกธรรมนำความรู้ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงความสามัคคี สันติวิธีวิถีประชาธิปไตย

2. บทบาทในการขยายโอกาสทางการศึกษาของประชากรในวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

3. บทบาทในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

4. บทบาทในการเสริมสร้างสถานศึกษาให้เข้มแข็ง

5. บทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนภาคเอกชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

6. บทบาทในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

7. บทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

8. บทบาทในเรื่องการจัดการความรู้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2551 : 21) ได้กล่าวถึง บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาตามภารกิจงานบริหารสถานศึกษา 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารงานสถานศึกษาดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการแสวงหาและเขียนปรัชญา วิสัยทัศน์ จุดประสงค์ของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้ชัดเจน แนะนำครูรู้จักใช้หลักสูตรและทำการประมวลการสอน โครงการสอนหรือบันทึกหลังสอน รู้หลักในการจัดการเรียนการสอนทำตารางสอนจัดวิชาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้ให้การนิเทศหรือแสวงหาผู้เชี่ยวชาญมานิเทศแก่ครู แสวงหาวัสดุอุปกรณ์และแนะนำให้ครูใช้ตามกำลังความสามารถของสถานศึกษา ให้ครูรู้จักเลือกและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดห้องสมุดให้ครูและนักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ส่งเสริมให้ครูรู้จักวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนรู้จักนำผลการสอบมาปรับปรุงในด้านการสอน

2. ด้านการบริหารงานบุคลากร การบริหารงานบุคลากรนั้นผู้บริหารต้องอาศัยความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ทั้งการบริหารงานบุคลากรภายนอกและภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานบุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องให้การดูแลและเอาใจใส่เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้บริหารต้องมีความรอบรู้ในเรื่องการบริหารงานบุคคลเป็นอย่างดี โดยการบริหารงานบุคคลมีหลักใหญ่ 4 ประการ คือ การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร การชำระรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การให้บุคลากรพ้นจากงาน

3. ด้านการบริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา ผู้บริหารต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นกระบวนการสองทาง คือ สถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ให้ข่าวสารกับชุมชนและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนสถานศึกษาในเวลาเดียวกัน

4. ด้านการบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ชุรการ การเงิน การให้บริการงานอาคารสถานที่ ชุรการ การเงิน การให้บริการต่าง ๆ ของสถานศึกษาเป็นงานสำคัญที่ผู้บริหารต้องทำเป็นประจำเพราะงานเหล่านี้ล้วนเป็นงานที่เกื้อหนุนงานด้านวิชาการ

5. ด้านการบริหารงานกิจกรรมนักเรียน เป็นการบริหารและนิเทศกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนในห้องเรียน ตั้งแต่นักเรียนเข้าสถานศึกษาจนกระทั่งจบออกจากสถานศึกษา โดยสรุปดังนี้ การสำรวจสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การลงทะเบียน การแบ่งกลุ่มชั้นเรียน การปฐมนิเทศ การจัดให้ทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดบริการและสวัสดิการต่าง ๆ การรักษาระเบียบวินัยและความประพฤติของนักเรียน การทำทะเบียนสะสมหลักฐานและประวัตินักเรียน การวิจัยประเมินและติดตามผลเมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาไปแล้ว

ยาเป็น เรื่องจรรยาบรรณ (ออนไลน์ : 2553) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารไว้ว่า บทบาทของผู้บริหาร แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. บทบาทระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่ บทบาทจากหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ได้แก่

1.1 หัวหน้า (Figurehead) มีบทบาทในการบังคับบุคคลเพื่อให้ทำหน้าที่ที่รับผิดชอบ

1.2 ผู้นำ (Leader) มีบทบาทในการกระตุ้น เร้าผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาในด้านการทำงานหรือด้านอื่นๆ

1.3 ผู้ติดต่อ (Liaison) มีบทบาทในการติดต่อกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ได้ข้อมูลและบริการด้านการค้า

2. บทบาทด้านสารสนเทศ (Informational Roles) ได้แก่

2.1 ผู้ตรวจสอบ (Monitor) มีบทบาทในการค้นหาและรับข้อมูลมาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจองค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอก

2.2 ผู้เผยแพร่ (Disseminator) มีบทบาทในการส่งข้อมูลที่ได้รับจากภายนอกหรือจากหน่วยงานย่อยให้กับสมาชิกขององค์กร

2.3 โฆษก (Spokesman) มีบทบาทในการส่งข้อมูลไปยังภายนอก ตามแผนหรือนโยบายขององค์กร

3. บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles) ได้แก่

3.1 ผู้จัดการ (Entrepreneur) มีบทบาทในการค้นหาการจัดการและสภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาส และริเริ่มหรือแนะนำในด้านการควบคุมภายในองค์กร

3.2 ผู้จัดการสิ่งรบกวน (Disturbance Handler) มีบทบาทในการปรับการทำงานให้ไปในทางที่ถูก เมื่อองค์การเผชิญกับสิ่งรบกวนที่ไม่คาดคิดมาก่อน

3.3 ผู้จัดการทรัพยากร (Resource Allocator) มีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ตามแผนกลยุทธ์ที่วางไว้

3.4 ผู้เจรจา (Negotiator) มีบทบาทในการเป็นตัวแทนองค์กรในการติดต่อเจรจากับองค์กรอื่น ๆ

ศิริชัย ชินะดังกูร (2554 : 24-25) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารไว้ว่า การบริหารแบบเดิมที่ต้องรับคำสั่งจากส่วนกลางตั้งแต่งานวิชาการ หลักสูตร งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนการแก้ปัญหาที่ต้องเสนอเรื่องขึ้นไปตามลำดับ เมื่อการบริหารเข้าสู่ระบบการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานบทบาทของผู้บริหารเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความสำเร็จนอกเหนือจากความเป็นประสิทธิผลของผู้บริหารแล้ว ผู้บริหารต้องมีบทบาท ดังนี้

1. บทบาทของแบบผู้นำการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือขององค์กรบุคคลหรือคณะกรรมการมีความอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการควบคู่ไปกับการรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

2. บทบาทในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตัดสินใจเองโดยใช้กระบวนการกลุ่มข้อมูลสารสนเทศและกระบวนการตัดสินใจ

3. บทบาทในการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้เป็นมืออาชีพทั้งในด้านมาตรฐานวิชาชีพ คุณธรรมจริยธรรมให้มีความสามารถและทักษะทั้งในด้านหน้าที่และกระบวนการมีการพัฒนาตนเองให้ทันสมัยในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

4. บทบาทในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในครูทำให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้วิธีเรียน ครูเปลี่ยนวิธีสอน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5. บทบาทในการให้โอกาสครูอยู่ในฐานะผู้ร่วมงานร่วมตัดสินใจเป็นนักพัฒนาและนักปฏิบัติร่วมกับผู้บริหารและคณะกรรมการวางแผนพัฒนาระยะยาวและการจัดทำแผนประจำปี

6. บทบาทของการเป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ดี ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสถานศึกษาทุกด้านอย่างต่อเนื่อง สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนให้ผู้ปกครองและชุมชนเป็นทั้งผู้ให้ ผู้รับ ผู้ร่วมหุ้น ผู้สนับสนุนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ช่วยเหลือดูแลทรัพยากรบุคคลในโรงเรียนให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในกรณีเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน

สุภา ทองเจริญ (ออนไลน์ : 2555) ได้กล่าวถึง บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า บทบาทของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้น ส่งเสริมให้การบริหารงาน

ในบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารประสบผลสำเร็จ ซึ่งบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. เป็นผู้นำในการบริหาร ยึดแนวทางการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
3. เป็นผู้นำด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้
4. เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาการ
5. เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชน
6. เป็นผู้นำในการบริหารงานแบบประชาธิปไตย โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน
7. เป็นผู้นำในการจัดการศึกษา เป็นเอกลักษณ์ขององค์กรในการสร้างสรรค์
8. เป็นผู้นำในการบริหารคุณภาพ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ลงมือทำและรับผิดชอบร่วมกันเพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนเป็นสำคัญ
9. เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
10. เป็นผู้นำในการจัดหางบประมาณ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกันคิด ค่า และบีเวอร์ (Caela and Beverly. 1996 : 175) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารไว้ว่าผู้บริหารสามารถช่วยให้บุคลากรพัฒนางานอาชีพได้ด้วยการแสดงบทบาท 5 ประการ ได้แก่

1. ผู้อำนวยการ
2. ผู้ประเมิน
3. ผู้คาดการณ์
4. ผู้ให้คำปรึกษา
5. ผู้ส่งเสริมสนับสนุน

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างบรรยากาศในการจัดการศึกษา พัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศและการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำและเป็นผู้บริหารมืออาชีพในการปฏิบัติงาน จัดการให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เกิดความพึงพอใจต่อบุคลากรในองค์กร มีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีวิสัยทัศน์ในกระบวนกรกว้างไกลและมนุษยสัมพันธ์ของการเป็นผู้นำที่ดี รู้จักการเสียสละ แก้ไขปัญหาและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

จิรพันธ์ เกิดกุล (2552 : 13) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมือกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก ผู้ปกครอง ชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียนเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สมพร ใจบุญนอก (2553 : 6) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง การดำเนินงานช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน และเป็นกระบวนการที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมีบุคลากรทั้งในและนอกสถานศึกษาให้ความร่วมมือกันดำเนินการ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 131) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และมีการประสานความร่วมมือกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียนและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึงการส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาดูแลจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สิริวิษญา บุญวงษ์ (ออนไลน์ : 2555) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน ซึ่งครูประจำชั้นต้องดำเนินการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ปัญหา
5. การส่งต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 3) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดูแลนักเรียนอย่างมีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีภารกิจที่สำคัญ 5 ประการ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ปัญหา และการส่งต่อ

พรพรรณ อินทรประเสริฐ (2557 : 10) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครูประจำชั้นหรือครูประจำครอบครัวครูและศิษย์เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ ผู้บริหารและครู ผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนและพฤติกรรมที่แสดงออก ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข และการส่งต่อด้วยขบวนการที่มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือ โดยประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความพัฒนาและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 13) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือชุมชนมีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

พัชรณภักดิ์ พลนาค (2553 : 13) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนเก่ง ดี

องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 17) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
4. การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน
5. การส่งต่อ

นิพนธ์ แก้วเกิด (2555 : 38) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 15) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ตามนโยบายลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนอาชีวศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

สปราก (Sprague. 2001 : 37) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมุ่งประเด็นไปที่เรื่อง กระบวนการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก (Positive Behavior Support: PBS) กระบวนการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก จะเป็นวงจร Plan คือการวางแผน Do คือการดำเนินงาน Study คือการศึกษา Act คือหน้าที่ของการพัฒนา เมื่อการดำเนินการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกที่มี 7 ขั้นตอนสำคัญที่ให้อบรมสำหรับงานที่จัดทำโดยทีมงานพีบีเอส คือ

1. ทีมการวางแผน วิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมเพื่อระบุพื้นที่ที่ต้องการพัฒนา

2. ความเหมาะสมของพฤติกรรม ที่มีการระบุสำหรับนักศึกษาและเจ้าหน้าที่
3. นักเรียนจะได้เรียนพฤติกรรมและได้รับโอกาสการฝึกและบูรณาการพฤติกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของพวกเขา
4. สิ่งจูงใจของนักศึกษาที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเหมาะสมของพฤติกรรมใหม่
5. ทำให้เจ้าหน้าที่มีความมุ่งมั่นในการตรวจสอบ การสนับสนุน การฝึก บรรยายสรุป และการปรับเปลี่ยนที่จำเป็นเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้ประสบความสำเร็จ
6. เจ้าหน้าที่ได้รับการพัฒนาอาชีพ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของการแทรกแซง

7. ข้อมูลมีการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของการแทรกแซง

เมอร์คอกซ์ (Murdock. 2007 : 33) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยมุ่งประเด็นไปที่เรื่องระบุคุณลักษณะของระบบการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก จะต้องมีความชัดเจนอย่างต่อเนื่องและมีการปฏิรูปตลอดเวลา ดังนี้

1. ผลลัพธ์ทางวิชาการและลักษณะการทำงานที่ได้รับการรับรอง โดยเน้นนักเรียน และครอบครัว
2. การปฏิบัติ หลักฐานการแทรกแซง และกลยุทธ์ที่มีอยู่
3. ข้อมูลที่ถูกใช้เพื่อระบุสถานะความต้องการสำหรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการแทรกแซง

4. ระบบ โดยระบบสนับสนุนที่มีความจำเป็นเพื่อให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นคุณลักษณะของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการดำเนินงานดูแลและเฝ้าระวังวินัยของนักเรียนให้มีพฤติกรรมที่ดี แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญห และ 5) การส่งต่อ เพื่อให้ให้นักเรียนใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างปกติสุข

ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ก : 13) ได้กำหนดไว้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตัวเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง (IQ) คุณธรรมจริยธรรม (MQ) และความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค (AQ)

4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจังด้วยความเสียสละ เอาใจใส่

สะติม คำมา (2553 : 11) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมุ่งประเด็นไปที่เรื่องประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีหลายด้าน ดังนี้

1. ที่มีต่อนักเรียน คือ ได้รับการดูแลเอาใจใส่ มีทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุข

2. ที่มีต่อครู คือ ทำให้รู้จักและเข้าใจนักเรียนมากขึ้นที่ความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพครู

3. ที่มีต่อผู้ปกครอง คือ มีวิธีการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสมและสร้างครอบครัวที่อบอุ่น

4. ที่มีต่อผู้บริหาร คือ นำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนพัฒนานักเรียนหรือหลักสูตร

5. ที่มีต่อโรงเรียน คือ มีการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา การยอมรับสนับสนุนจากชุมชน

6. ที่มีต่อเขตพื้นที่การศึกษา คือ พัฒนาองค์ความรู้ นิเทศ ประเมินผล ศึกษาวิจัย

7. ที่มีต่อประเทศชาติ คือ นักเรียนมีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน

กรมสุขภาพจิต (2554 : 13) ได้กำหนดไว้ว่า ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา

2. นักเรียนรู้จักตนเองและรู้จักควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

3. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น

4. นักเรียนได้รับการส่งเสริมเต็มตามศักยภาพรอบด้านและเรียนรู้อย่างมีความสุข

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็งจริงจังด้วยความเสียสละเอาใจใส่และความเอื้ออาทร

โรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า (2554 : 3) ได้กำหนดไว้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา

2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

3. นักเรียนรู้จักตนเอง และควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ ; Emotional Quotient) ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง (IQ ; Intelligence Quotient) คุณธรรม จริยธรรม (MQ ; Moral Quotient) และความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค (AQ ; Adversity Quotient)

4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการส่งเสริม พัฒนาเต็มศักยภาพโดยรอบด้าน

5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจัง ด้วยความเอื้ออาทร

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 22) ได้กำหนดไว้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. นักเรียน

1.1 ได้รับการดูแลส่งเสริมพัฒนาในด้านร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคม

1.2 ได้รับการป้องกันแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือด้านการเรียนรู้และด้านพฤติกรรม มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

1.3 ได้รู้จักตนเองและมีความเข้าใจผู้อื่นมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลทั่วไป

2. ครู

2.1 ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลนักเรียน

2.2 มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน

2.3 มีวิธีการเครื่องมือในการดูแลนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา

3. ผู้บริหาร

3.1 นำศักยภาพของครูมาใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา

3.2 นำข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียน หลักสูตรและคุณภาพการจัดการศึกษา

3.3 มีรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ครอบครัวยุวมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ผู้ปกครองชุมชน

4.1 ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการดูแลนักเรียน

4.2 เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน

4.3 บุตรหลานได้รับผลดีจากการเอาใจใส่ดูแลอย่างเป็นระบบ

4.4 มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากร

5. สถานศึกษา

5.1 มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการอาชีวศึกษา

5.2 ได้รับการยอมรับการสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชนบุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. อาชีวศึกษาจังหวัด

6.1 พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียนนักศึกษา

6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงานการนิเทศติดตามผลประเมินผลและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน โดยใช้กระบวนการที่เป็นระบบมีรูปแบบที่ชัดเจน การดำเนินงานหลักต้องอาศัยครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นเก็บข้อมูลที่แท้จริงของนักเรียนทุกด้านด้วยการใช้การสัมภาษณ์ แบบประเมินพฤติกรรม และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วต้องนำข้อมูลทั้งหมดมาบูรณาการเพื่อการรู้จักและเข้าใจนักเรียนแต่ละบุคคลอย่างละเอียดรอบด้าน จากนั้นจึงคัดกรองและจัดกลุ่มนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถคุณธรรมจริยธรรม และมีทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเป็นกระบวนการที่ดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพของครูกับนักเรียน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานมีขั้นตอน ดังนี้

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 18) ได้กำหนดไว้ว่า ความหลากหลายของนักเรียนและนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่แตกต่างกัน ผ่านการหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมในหลายลักษณะทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ครูอาจารย์มีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อคัดกรองนักเรียนและนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาส่งเสริมการป้องกันและแก้ปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายตามหลักวิชาการ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียนซึ่งจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 36) ได้กำหนดไว้ว่า การรู้จักผู้เรียนเป็น การรู้จักและทำความเข้าใจผู้เรียนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งมีพื้นฐานของชีวิต การอบรมเลี้ยงดู ประสบการณ์การเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัยแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องศึกษาและ วิเคราะห์จากข้อมูลส่วนตัว บุคลิกภาพ เช่น ความถนัด ความสามารถ อารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรม เป็นต้น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมีดังนี้

1. ด้านความสามารถ
 - 1.1 การเรียน
 - 1.2 ความสามารถอื่น ๆ
2. ด้านสุขภาพ
 - 2.1 ด้านร่างกาย
 - 2.2 ด้านจิตใจ และพฤติกรรม
3. ด้านครอบครัว
 - 3.1 ด้านเศรษฐกิจ
 - 3.2 ด้านการคุ้มครองผู้เรียน
4. ด้านความปลอดภัย
 - 4.1 ด้านสารเสพติด
 - 4.2 ความรุนแรง
 - 4.3 พฤติกรรมทางเพศ
5. ด้านอื่น ๆ

วิธีการ

การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล จำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลของ ผู้เรียนอย่างรอบด้าน เพื่อนำมาใช้ในการคัดกรองผู้เรียน ได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมิน ความฉลาดทางอารมณ์แบบประเมินความคิดเห็นทางสังคมสำหรับวัยรุ่นฉบับ 10 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับวัยรุ่นฉบับ 12 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับ วัยรุ่นฉบับ 14 คำถาม แบบทดสอบการเห็นคุณค่าในตนเอง การสังเกตพฤติกรรม การแสดงออก สอบถามเพื่อน ผู้ปกครอง ผู้เรียน การเขียนเรียงความ การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน และวิธีการอื่น ๆ

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรู้จักผู้เรียน เช่น ระเบียบสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นฉบับ 12 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับวัยรุ่น

ฉบับ 14 คำถาม แบบสำรวจพฤติกรรมทางการเรียน แบบบันทึกการตรวจสอบสุขภาพ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน แบบทดสอบบุคลิกภาพ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 11) ได้กำหนดไว้ว่า ผู้เรียนแต่ละคน มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ต่างกัน การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวของผู้เรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษาเข้าใจผู้เรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์และคัดกรองผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือผู้เรียนได้ถูกต้อง โดยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครูที่ปรึกษาควรทราบอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

แนวทางการปฏิบัติงาน

ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้เรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว เช่น ระเบียบสะสม การสัมภาษณ์ผู้เรียน การเยี่ยมบ้าน การสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกการตรวจสอบสุขภาพ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558 : 8) ได้กำหนดไว้ว่า ความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นการรู้จักข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษา และผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจผู้เรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนมาวิเคราะห์เพื่อทำความรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขปัญหาของผู้เรียน ได้อย่างตรงตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคลรวมถึงการสร้างเจตคติที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน

แนวทางการปฏิบัติ

1. คณะกรรมการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของระบบดูแลผู้เรียน ในระดับสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการอาชีวศึกษา ทำหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบวิธีการแบบแผน โครงการ ในการสร้างความเข้มแข็งของระบบดูแลผู้เรียนของสถานศึกษา

2. ครูที่ปรึกษาดำเนินการจัดเก็บข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยวิธีการ เครื่องมือที่หลากหลาย ครอบคลุมในทุกมิติของวิถีชีวิต เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดกรองผู้เรียน เช่น การสัมภาษณ์ผู้เรียน ระเบียบสะสม การสังเกตพฤติกรรม บันทึกผลการตรวจสอบสุขภาพ การเยี่ยมบ้าน การสัมภาษณ์เพื่อน ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน

3. มีฐานข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในระดับครูที่ปรึกษา แผนกวิชาและสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคลด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น แบบบันทึกการสัมภาษณ์

แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน แบบทดสอบบุคลิกภาพเพื่อใช้สำหรับวางแผนในการดูแล ส่งเสริมและ พัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

การคัดกรองนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 19) ได้กำหนดไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการหาวิธีการที่เหมาะสมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ จำเป็นด้วยความรวดเร็วและถูกต้องแม่นยำ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาจจัดกลุ่มนักเรียนตามผลการคัดกรองเป็น 2, 3 หรือ 4 กลุ่มก็ได้ ตามขอบข่ายและเกณฑ์การคัดกรองที่โรงเรียนกำหนด เช่น ในกรณีที่แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม อาจนิยามกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ ซึ่งควรได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันและส่งเสริมพัฒนา
2. กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การป้องกันและแก้ไขตามกรณี
3. กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน
4. กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะแสดงออกซึ่งความสามารถโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเทียบกับผู้ที่มิอายุในระดับเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความสามารถพิเศษนั้นจนถึงขั้นสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 37) ได้กำหนดไว้ว่า การคัดกรองผู้เรียนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อเนื่องจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยนำข้อมูลจากระเบียนสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบทดสอบต่าง ๆ นำมาพิจารณาวิเคราะห์เพื่อแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละกลุ่ม ทำให้การดูแลผู้เรียนมีประสิทธิภาพ สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาค่จะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ในการคัดกรองผู้เรียนอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มไวใจ (กลุ่มปกติ) คือผู้เรียนได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษาว่าอยู่ในกลุ่มใสใจ ไม่มีปัญหาด้านการเรียนและไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น
2. กลุ่มห่วงใย (กลุ่มเสี่ยง) คือ กลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์การคัดกรองว่ามีพฤติกรรมหรือแนวโน้มจะเป็นผู้เรียนที่มีปัญหาได้ ซึ่งสถานศึกษาต้องเฝ้าระวังและ

ดำเนินการพัฒนา ส่งเสริม ช่วยเหลือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ แก่ผู้เรียน เช่น ปัญหาการเรียน ปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น

3. กลุ่มใกล้ชิด (กลุ่มมีปัญหา) คือกลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลว่าอยู่ในกลุ่มผู้มีปัญหา จำเป็นให้ความดูแลช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อการเรียนเกิดปัญหาด้านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความรุนแรง การทะเลาะวิวาทและปัญหาด้านอื่น ๆ ด้วยการให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ หรือการส่งต่อเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหากลับสู่ภาวะปกติ เพื่อที่จะได้รับการส่งเสริมพัฒนาต่อไป

วิธีการ

วิเคราะห์ข้อมูลจากระเบียนสะสม แบบประเมินพฤติกรรมและแบบทดสอบต่าง ๆ เช่น แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ หลังจากนั้นแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา จัดทำเอกสาร สรุปผลเกณฑ์การคัดกรอง

เครื่องมือ

เกณฑ์การคัดกรองผู้เรียน แบบสรุปผลการคัดกรองผู้เรียนกลุ่ม ไว้วางใจ กลุ่มห่วงใย และกลุ่มใกล้ชิด แบบสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบทดสอบการเห็นคุณค่าในตนเอง แบบประเมินความคิดเห็นทางสังคมสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 10 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 12 คำถาม และแบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับวัยรุ่น 14 คำถาม

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 11) ได้กำหนดไว้ว่า การจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้เรียนติดตามดูแล คัดกรอง และจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

แนวทางการปฏิบัติงาน

1. ประชุมชี้แจงเพื่อมอบนโยบายต่อผู้เกี่ยวข้องทราบ มอบหมายหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
2. จัดทำรายละเอียดกิจกรรมตามภาระงานและจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

ผู้เรียนกลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม ซึ่งควรได้รับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ

ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น ทดลองสารเสพติด ผลการเรียนตกต่ำ ซึ่งสถานศึกษาต้องให้การป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแต่กรณี

ผู้เรียนกลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจนและมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม ซึ่งสถานศึกษาต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

3. ดำเนินการตามแผนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่กำหนด โดยครูที่ปรึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลผู้เรียนด้วยการบูรณาการข้อมูลผู้เรียนที่สถานศึกษามีอยู่เดิมจากงานทะเบียนงานศูนย์ข้อมูล งานครูที่ปรึกษา และงานปกครอง

4. ครูที่ปรึกษารวบรวมและวิเคราะห์จัดทำฐานข้อมูลผู้เรียน

5. จัดทำสรุปและรายงานผลเสนอต่อผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558 : 8) ได้กำหนดไว้ว่า การพิจารณาข้อมูลและจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนด้วยวิธีการติดตามดูแล คัดกรองและจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มปกติ คือ ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเอง หรือสังคมส่วนรวม

2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา เช่น ทดลองสารเสพติด เที้ยวกลางคืน หรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งต้องให้ความช่วยเหลือ ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามเกณฑ์แล้วแต่กรณี

3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาดังกล่าวตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา เช่น ขาดเรียนบ่อยครั้ง ดินสารเสพติด ผลการเรียนตกต่ำ ซึ่งต้องให้ความช่วยเหลือ ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามเกณฑ์แล้วแต่กรณี

แนวทางการปฏิบัติ

1. ประชุมชี้แจงเพื่อมอบหมายนโยบายต่อผู้เกี่ยวข้องทราบมอบหมายหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

2. พิจารณาข้อมูลและจัดทำระบบฐานข้อมูลตามกิจกรรมของภาระงานและจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็น กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

3. ดำเนินการตามแผนงานและกิจกรรมที่กำหนด โดยครูที่ปรึกษาสังเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนด้วยการบูรณาการข้อมูลผู้เรียนที่สถานศึกษามีอยู่เดิมจากงานทะเบียนงานศูนย์ข้อมูล งานครูที่ปรึกษาและงานปกครอง

4. ครูที่ปรึกษารวบรวมและวิเคราะห์ จำแนก จัดกลุ่มกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของผู้เรียน

5. จัดทำสรุปและรายงานผลเสนอต่อผู้บริหาร

สรุปได้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการวิเคราะห์และจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา เพื่อดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละกลุ่ม โดยการจัดทำฐานข้อมูลของนักเรียนตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้กำหนดขึ้น

การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 20) ได้กำหนดไว้ว่า การส่งเสริมพัฒนานักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา กลุ่มความสามารถพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา กลับมาเป็นกลุ่มปกติและคุณภาพตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการดังนี้

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม
2. การเยี่ยมบ้าน
3. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting)
4. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 39-40) ได้กำหนดไว้ว่า การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเป็นการดำเนินงานหลังจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วมีการคัดกรองผู้เรียนแบ่งออกเป็นกลุ่มไว้ใจ กลุ่มห่วงใย และกลุ่มใกล้ชิด หลังจากนั้นควรมีการพัฒนาส่งเสริมผู้เรียนทุกกลุ่มให้มีการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคุณค่าตนเอง การรู้จักและเข้าใจผู้อื่น การปรับตัว ทักษะการสื่อสาร ความเป็นผู้นำ เพศศึกษา การรู้และเข้าใจภัยจากสิ่งเสพติด การเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนกิจกรรมอื่นที่ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิตมีความภาคภูมิใจในตนเองและมีความสุข พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของตน ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนนั้นต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลักษณะของกิจกรรมต้องเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน และเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

วิธีการ

การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนอาจจำแนกออกเป็น 3 วิธีการ ดังนี้

1. กิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาสั้น ๆ ประมาณ 20 นาที ถึง 50 นาที ควรเป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เปิดโอกาสให้มีการสำรวจและประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตน มีความรู้และทักษะในการปรับตัวอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ ตลอดจนฝึกความคิดวิเคราะห์ ฝึกทักษะมนุษยสัมพันธ์ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ การจัดกิจกรรมโฮมรูมเป็นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกลุ่ม มีวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสนทนาเรื่องข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลองเพื่อการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

2. การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีต่อกันการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนทำให้ครูและผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เรียน และสถานศึกษาเพื่อที่จะได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามความต้องการ อีกทั้งยังทำให้ผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลผู้เรียนมากขึ้น และมีความร่วมมือกับสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนควรเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมที่จะดำเนินการ การกำหนดวัตถุประสงค์ ข้อมูลของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

3. การพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรม เป็นการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนทุกกลุ่ม สามารถพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือพัฒนาเป็นกลุ่มด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบและวิธีการ ดังนี้

3.1 กิจกรรมตามความสนใจและความถนัด เช่น กิจกรรมชมรม กิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาชีพกิจกรรมดนตรี กีฬา

3.2 กิจกรรมวิชาการ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ทางทางด้านวิชาการและวิชาชีพ เช่น กิจกรรมโครงงาน กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ กิจกรรมสอนซ่อมเสริม เป็นต้น

3.3 กิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีไทย เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมความเป็นไทย กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น

3.4 กิจกรรมโฮมรูม พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ความซื่อสัตย์สุจริต ความตรงต่อเวลา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมสันติวิธี กิจกรรมสำนึกพลเมือง กิจกรรม 11 ดี 11 เก่ง เป็นต้น

3.5 กิจกรรมที่ดำเนินการตามนโยบาย เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองนโยบายของ องค์การและหน่วยงานต่าง ๆ ที่พิจารณาแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมโดยรวม เช่น นโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการแต่งกายด้วยผ้าไทย นโยบายของสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่รณรงค์ไม่ให้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในการรับน้องใหม่ หรือนโยบายของสถานศึกษาที่ให้ผู้เรียนลดค่าใช้จ่ายในการใช้พลังงานไฟฟ้า

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน เช่น เอกสารคู่มือแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม โครงการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน โครงการการจัดกิจกรรมดนตรี แบบรายงานผลการดำเนินงาน แบบประเมินผลการจัดกิจกรรม แบบประเมินโครงการ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 11) ได้กำหนดไว้ว่า การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนเป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาให้มีคุณภาพดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองด้านต่าง ๆ การส่งเสริมผู้เรียนมีหลายวิธีที่สถานศึกษาสามารถพิจารณาดำเนินการได้ ซึ่งมีกิจกรรมที่สำคัญ เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน กิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1. แนวทางการปฏิบัติงานกิจกรรมโฮมรูม

1.1 สำรวจความต้องการของผู้เรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน หรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น

1.3 การจัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้งควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐาน ทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบของบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่น ๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมโฮมรูมทุกครั้ง

1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2. แนวทางการปฏิบัติงานกิจกรรมจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

2.1 ครูที่ปรึกษาควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งการประชุมนี้มิใช่การรายงานสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้มากขึ้น

2.2 สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักในการจัดกิจกรรม คือ

2.2.1 การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมด้านต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2.2.2 การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนิผู้เรียนหรือผู้ปกครอง แต่ควรเป็นการพูดที่แสดงถึงความเข้าใจและห่วงใยในตัวผู้เรียน

2.2.3 การจัดกิจกรรมในการประชุม ควรเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนจึงจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นสาระประโยชน์ต่อการดูแลผู้เรียน

2.2.4 การสรุปผลและการบันทึกหลักฐานการประชุม

สรุปได้ว่า การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการช่วยให้นักเรียนทุกกลุ่มมีการพัฒนาตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำรงชีวิต มีความภาคภูมิใจและมีความสุขสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของตน ปรับตัวเผชิญกับปัญหาและดำรงตนได้เหมาะสมตามวัย ได้แก่ การจัดกิจกรรมโฮมรูม การประชุมผู้ปกครองนักเรียน กิจกรรมพัฒนานักเรียน โครงการพิเศษต่าง ๆ

การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา

การป้องกันและแก้ไข้ปัญหาให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 2 ประการ ดังนี้

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 43-48) ได้กำหนดไว้ว่า ทักษะเบื้องต้นในการให้คำปรึกษา มี 9 ทักษะ ดังนี้

1. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจ และเกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษา ซึ่งรับรู้ว่ปัญหาของตนเองมีความสำคัญและผู้ให้คำปรึกษาพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือด้วยความจริงใจ เข้าใจความรู้สึกและให้เกียรติ

2. ทักษะการใส่ใจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ให้คำปรึกษาให้ความสำคัญต่อปัญหา แสดงความสนใจ เอื้ออาทร ให้เกียรติแก่ผู้ขอรับคำปรึกษา ด้วยการเอาใจใส่ในด้านต่าง ๆ

3. ทักษะการฟัง ทำให้เกิดความเข้าใจในตัวคนและปัญหาต่าง ๆ ของผู้ขอรับคำปรึกษา การฟังด้วยความตั้งใจ และเข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจและเห็นใจ ช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเกิดความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับและเกิดความไว้วางใจมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้พูดอย่างต่อเนื่องในประเด็นต่าง ๆ

4. ทักษะการเงียบ เป็นระยะเวลาที่ผู้ขอรับคำปรึกษาได้พิจารณาถึงความคิด ความรู้สึก ประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และความต้องการของตนเอง

5. ทักษะการทวนความ มีความสำคัญในการสื่อสารให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเห็นว่าผู้ให้คำปรึกษาได้ยินในสิ่งที่ผู้ขอรับคำปรึกษาพูดออกมาอย่างแท้จริง การพูดซ้ำข้อความเดิมของผู้ขอรับคำปรึกษาในแนวทางเดียวกัน แต่มีคำพูดน้อยลง มีความกระชับ และง่ายต่อความเข้าใจเพื่อแสดงว่าผู้ให้คำปรึกษาได้ยิน เข้าใจ และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของผู้ขอรับคำปรึกษาอย่างแท้จริง

6. ทักษะการสนับสนุน เพื่อเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจผู้ขอรับคำปรึกษาเกิดกำลังใจเต็มใจที่จะเล่าปัญหาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างความมั่นใจ ส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษาเสนอความคิดเห็นมากขึ้น เกิดความพยายามคิดหาวิธีในการแก้ปัญหา

7. ทักษะการถาม มีความสำคัญในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น อารมณ์ ความรู้สึก ทศนคติของผู้รับคำปรึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาแนวทางช่วยเหลือ อีกทั้งยังทำให้เกิดความไว้วางใจต่อผู้ให้คำปรึกษา และเป็นการช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษา มีความเข้าใจปัญหา และความต้องการของตนเอง

8. ทักษะการสะท้อน เป็นทักษะที่ทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้เรียนรู้และตระหนักถึงเรื่องราวและความรู้สึกของตนเอง ซึ่งผู้ขอรับคำปรึกษาอาจจะแสดงออกมาหรือไม่แสดงออกมาโดยชัดเจน แต่ผู้ให้คำปรึกษารับรู้ได้จากโดยการสังเกต จากการพูด และท่าทางความรู้สึก

9. ทักษะการสรุปความ เป็นการรวบรวมและเชื่อมโยงประเด็นสำคัญที่ผู้ขอรับคำปรึกษาพูดหรือแสดงความรู้สึกมาสรุปมาเป็นคำพูดที่กระชับชัดเจนเพื่อช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้สำรวจ และตรวจสอบตนเอง ทำให้เข้าใจถึงปัญหาและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษา

ริชาร์ด และ โรเบิร์ต (Richard and Robert. 1993 : 86) ได้กล่าวว่า การให้คำปรึกษา เป็นกระบวนการที่ให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ซึ่งถ้าเกิดการไม่สมดุลก็จะเกิดผลกระทบต่อการกระทำพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยเหลือผู้ขอรับคำปรึกษา ในการค้นหาสาเหตุของการไม่สมดุล การวิเคราะห์พฤติกรรม และแนวทางแก้ไขทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังนี้

1. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษาด้วย บรรยากาศแห่งการยอมรับและมีความเข้าใจผู้เรียน จะทำให้เกิดความไว้วางใจ ผ่อนคลาย เกิดความเชื่อมั่น กล้าที่จะเปิดเผยปัญหาที่เกิดขึ้น ยอมรับรู้ สำรวจความรู้สึก และต้องการของตนเอง เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ สภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ดีทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้

2. ต้องมีจุดหมายชัดเจนและใช้การสื่อสารสองทาง ในการให้คำปรึกษาต้องมีขั้นตอน มีการใช้ทักษะที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับโอกาส จังหวะและสถานการณ์ การสื่อสารสองทางจะทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้ขอรับคำปรึกษากลับที่จะแสดงออก และรับรู้ความคิด ความรู้สึกของตนได้อย่างถูกต้อง

3. คำนึงถึงสถานะปัจจุบัน แม้ว่าบางครั้งปัญหาอาจจะมีที่มาจากอดีต ซึ่งผู้ขอรับคำปรึกษา ยังมีความพึงใจจนเกิดผลกระทบถึงปัจจุบัน ผู้ให้คำปรึกษาควรเน้นให้เห็นความสำคัญของ เหตุการณ์ในปัจจุบัน ย่อมทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเห็นแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับ ตนเอง

4. การให้คำปรึกษาต้องทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาช่วยตนเองได้ ผู้ให้คำปรึกษาต้องเชื่อมั่น ในศักยภาพของผู้ขอรับคำปรึกษา ให้ความสำคัญต่อความรู้สึกนึกคิด ต้องคำนึงว่าการให้คำปรึกษา ไม่มีแนวทางสำเร็จรูปหรือตายตัว การให้คำปรึกษาไม่ใช่การตัดสินใจถูกหรือผิด แต่เป็นการช่วยให้ มีแนวทางในการแก้ปัญหา สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหา หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ที่เหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง

โรบิน (Robynl. 2012 : 10-13) ได้กล่าวว่า การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการช่วยเหลือ ผู้เรียนที่ตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ยากลำบากจากปัญหาต่าง ๆ ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนให้พ้น จากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญห

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 49) ได้กำหนดไว้ว่า การป้องกันและ แก้ไขปัญหาของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มห่วงใย/ใกล้ชิด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับ การดูแลอย่างใกล้ชิด การจัดกิจกรรมก็เป็นการช่วยเหลือป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับผู้เรียน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยป้องกันมิให้ผู้เรียนเกิดปัญหา เกิดผลเสียต่อตนเองและสังคม การจัด กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหของสถานศึกษา สามารถจัดได้หลายแนวทาง ดังนี้

1. กิจกรรมเสริมหลักสูตร
2. กิจกรรมโฮมรูม
3. กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
4. กิจกรรมสอนซ่อมเสริม
5. กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง
6. กิจกรรมบริการสังคม

7. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น โครงการสัปดาห์วัฒนธรรม โครงการสำนึกพลเมือง โครงการ พัฒนาชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 13) ได้กำหนดไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใส่ใจดูแลอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมาก ซึ่งมีหลายวิธี เช่น การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน แนวทางการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ประกอบด้วย

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น ครูที่ปรึกษาควรมีความพร้อมในการให้คำปรึกษาช่วยเหลือ นักเรียนด้วยความรู้สึที่ดีต่อนักเรียน ซึ่งการเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้น ควรปฏิบัติดังนี้

1.1 รวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.2 ศึกษาค้นคว้าและมีจิตวิทยาในการให้คำปรึกษา

2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

2.1 การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจะต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับ ลักษณะของปัญหา เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมซ่อมเสริม เป็นต้น

2.2 การแก้ไขปัญหานักเรียนต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุและความแตกต่างของนักเรียนรายบุคคล

2.3 การรักษาความลับของนักเรียน ต้องพิจารณาว่าข้อมูลใดควรเปิดเผย หรือปิดเป็น ความลับ

สรุปได้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาที่มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ อย่างใกล้ชิด ป้องกัน แก้ไขปัญหาและหาวิธีการช่วยเหลือโดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน แนวทางการปฏิบัติงาน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

การส่งต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (2552 : 21) ได้กำหนดไว้ว่า การป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนมีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควร ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหานักเรียนได้รับการช่วยเหลือ อย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้นหากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่ง เพียงลำพังความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อ การแก้ไข ซึ่งครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือ การคัดกรองนักเรียนก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาของนักเรียนในแต่ละกรณี การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา ครูฝ่ายปกครอง

2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก หากพิจารณาเห็นว่าเป็นกรณีปัญหาที่มีความยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียน จะดูแลช่วยเหลือได้

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 50-51) ได้กำหนดไว้ว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนนั้น บางครั้งสถานศึกษาไม่อาจช่วยเหลือแก้ไขได้ เนื่องจากปัญหามีความซับซ้อน ยากต่อการช่วยเหลือ แม้ว่าทางสถานศึกษาจะหาทางช่วยเหลือแล้วแต่ไม่เกิดผลดีขึ้นก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งมีความสามารถในการช่วยเหลืออย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ได้อย่างทันท่วงที ไม่เกิดผลเสียต่อตัวนักเรียนช่วยให้สามารถกลับมาเรียนและดำเนินชีวิตได้ตามปกติ การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การส่งต่อภายในเป็นการส่งผู้เรียนให้ไปพบครูผู้อื่นที่สามารถช่วยเหลือผู้เรียนตามลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งครูที่ปรึกษาพิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสม เช่น ครูแนะแนว สามารถช่วยแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ ความรู้สึก ครูพยาบาล สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือในด้านสุขภาพ ครูฝ่ายทะเบียนก็จะแนะนำการลงรายวิชาให้ครบตามกำหนด หรือปัญหาเกี่ยวกับการเรียนอื่น ๆ แนวทางการพิจารณาว่าควรส่งต่อภายในอาจพิจารณาการที่ครูที่ปรึกษาให้การช่วยเหลือแก้ไขแล้วไม่ดีขึ้นหรือมีพฤติกรรมเหมือนเดิม ผู้เรียนไม่ให้ความร่วมมือ หลีกเลี่ยงการพบครูที่ปรึกษา ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของครูที่ปรึกษา นอกจากนี้ผู้เรียนอาจมีปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหามีความซับซ้อนรุนแรงซึ่งครูที่ปรึกษาไม่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องดังกล่าว จึงต้องส่งต่อให้ครูหรือนักวิชาการที่มีความสามารถในการช่วยเหลือแก้ไขต่อไป แนวทางการส่งต่อภายในสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.1 ครูที่ปรึกษาศึกษาข้อมูลของผู้เรียนและรายละเอียดของปัญหาแล้วพิจารณาว่าครูหรือนักวิชาการที่มีความเหมาะสมที่จะให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้

1.2 ครูที่ปรึกษาดำเนินการประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อนโดยสรุปถึงปัญหาที่ต้องการขอความช่วยเหลือ

1.3 สรุปข้อมูลส่วนตัวของผู้เรียนลักษณะปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นและวิธีการให้ความช่วยเหลือที่ผ่านมา และรายงานผลจากการช่วยเหลือ

1.4 ครูที่ปรึกษาชี้แจงให้ผู้เรียนทราบว่าต้องได้รับการช่วยเหลือจากครูผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้เรียนได้ เกิดผลดีต่อการช่วยเหลือแก้ไข เพื่อเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อการส่งต่อภายใน

1.5 กำหนดนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ให้ความช่วยเหลือ โดยครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่รับจะช่วยเหลือผู้เรียน เพื่อที่จะส่งต่อผู้เรียนให้ได้รับการช่วยเหลือแก้ไข

1.6 ติดตามผลการส่งต่อ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือผู้เรียนและผลจากการช่วยเหลือที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสม

2. การส่งต่อภายนอกเป็นหน้าที่ของครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครอง เป็นผู้ส่งต่อให้กับผู้เชี่ยวชาญภายนอกเป็นขั้นตอนที่เป็นผลจากการส่งต่อภายใน หลังจากติดตามผลแล้วพบว่าพฤติกรรมของผู้เรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาระบบการดูแลผู้เรียนพิจารณาแล้วเห็นว่าการส่งต่อภายในไม่สามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้ จึงพิจารณาส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกให้ช่วยเหลือต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 13) ได้กำหนดไว้ว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือบางกรณีปัญหาที่มีความยุ่งยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ควรดำเนินการส่งต่อนักเรียนกลุ่มมีปัญหาไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การส่งต่อภายใน หมายถึง ครูที่ปรึกษาส่งนักเรียนกลุ่มมีปัญหา ให้ครูผู้รับผิดชอบตามลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา ครูปกครอง เป็นต้น

2. การส่งต่อภายนอก หมายถึง สถานศึกษาส่งนักเรียนกลุ่มมีปัญหา ให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะปัญหานั้น ๆ เช่น กรมส่งเสริมสุขภาพจิต

แนวทางการปฏิบัติงานด้านการส่งต่อนักเรียนกลุ่มมีปัญหา ประกอบด้วย

1. ครูที่ปรึกษาประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง
2. ครูที่ปรึกษาสรุปข้อมูลเพื่อช่วยเหลือนักเรียน
3. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การส่งต่อเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนกรณีที่นักเรียนมีปัญหาต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วแต่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ประกอบด้วย การส่งต่อภายในครูที่ปรึกษาส่งนักเรียนกลุ่มมีปัญหาให้ครูผู้รับผิดชอบตามลักษณะของปัญหา และการส่งต่อภายนอกสถานศึกษาส่งนักเรียนกลุ่มมีปัญหาให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะปัญหานั้น

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา

การจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาคำนึงความสัมพันธ์
สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ปรัชญาการอาชีวศึกษาและมาตรฐานอาชีพหรือมาตรฐาน
สมรรถนะของสาขาวิชาจัดการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นให้นักเรียน
มีความรู้ และทักษะงานอาชีพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และกิริยา
ที่เหมาะสมในการทำงาน โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและให้อิสระในการจัดการศึกษา เชื่อมั่น
ว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้น การบริหารจัดการระบบ
การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาความสามารถ
ของนักเรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพ
ของตนเองควรเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องจัดควบคู่ไปกับการจัดการศึกษา
ตามหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนด้วยการประสานความร่วมมือของผู้บริหาร ครูและ
บุคลากรในสถานศึกษา และให้ครอบครัว ชุมชน สังคม มีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการดูแลนักเรียน
อาชีวศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. 2556 : 24)

โครงสร้างการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา

การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษาจำเป็นต้องอาศัย
ความร่วมมือของผู้บริหาร ครู บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคนตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชน และเพื่อให้เกิด
ความชัดเจนในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ มีแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน
จึงต้องมีการกำหนดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน (สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย. 2550 : 57) อีกทั้ง
บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่ร่วมดำเนินงานจึงมีความสำคัญโดยคำนึงถึงความสำเร็จ
ศักยภาพของการบริหารจัดการตามระบบการดูแลผู้เรียน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่
การสร้างเครือข่ายจากทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
2556 : 25) และได้กำหนดภารกิจของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา เพื่อให้เกิดผลดี
ต่อการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านและมีทิศทางดำเนินการที่มีแนวทางชัดเจน (สำนักงาน
คณะกรรมการการอาชีวศึกษา. 2556 : 30) มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และทิศทางการดำเนินตามระบบการดูแลนักเรียน
2. กำหนดโครงสร้างการบริหารระบบการดูแลนักเรียนและแต่งตั้งคณะกรรมการ
ดำเนินงาน

3. จัดทำแผน โครงการ ปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินงาน
4. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินงานตามระบบการดูแลนักเรียนอาชีวศึกษา
5. ส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา
นักเรียนกิจกรรมโฮมรูม การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นต้น
6. ส่งเสริมให้ครูและผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถในการดำเนินงาน
ตามระบบการดูแลนักเรียนอาชีวศึกษา
7. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนานักเรียน และเป็นเครือข่ายในการดูแล
ช่วยเหลือเพื่อน
8. ผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรภายนอกเกี่ยวข้องร่วมเป็นเครือข่ายสนับสนุน
การดำเนินงานเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน

การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 33 - 34) ได้กำหนดว่า การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้เกิดการส่งเสริมพัฒนานักเรียน เกิดผลดีเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสถานประกอบการ ชุมชน และสังคม แสดงถึงศักยภาพของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ซึ่งในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษาเมื่อได้รับนโยบายจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยอาชีวศึกษาจังหวัดมอบหมายให้สถานศึกษานำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษามาดำเนินการ สถานศึกษาต้องดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ มีเครื่องมือ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีเอกสาร หลักฐานในการดำเนินงานมีการประสานความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายในสถานศึกษา ตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาชีวศึกษา ได้ใช้หลักการการบริหารจัดการ ตามองค์ประกอบของ PDCA

สรุปได้ว่า นโยบายการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ตามนโยบายลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนอาชีวศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีเอกสาร หลักฐานในการดำเนินงาน มีการประสานความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายในสถานศึกษา ตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ มีแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน มีการเก็บข้อมูลและจัดทำเป็นเอกสารหลักฐานในการดำเนินงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

เลเรส (Lares. 1995 : 1603-A) ได้ศึกษา ความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management) ในด้านวินัยนักเรียนเพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัยและการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน พบว่า หลักการของ TQM ในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียนใช้ประโยชน์ได้ การทำให้นักเรียนพัฒนาการมีวินัยที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักเรียนหาแนวทางในบรรยากาศแห่งความไว้วางซึ่งกันและกัน มีผลทำให้นักเรียนรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตนเอง

โคสเซย์ (Kosse. 2007 : unpagged) ได้ศึกษา ความสมบูรณ์ในการติดตามประเมินผลดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พบว่า กระบวนการดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ผลในส่วนของผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พบว่า การดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลกระทบในด้านบวกต่อผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงในด้านบวกระหว่างความสมบูรณ์ด้านกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและการจัดอันดับความสำคัญให้กับองค์ประกอบด้านการแก้ปัญหาในการดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 4 ด้าน จากองค์ประกอบที่มีทั้งหมด 8 ด้าน

วอลตัน (Walton. 2007 : unpagged) ได้ศึกษา ประสิทธิภาพของการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาระดับผลคะแนนในแบบทดสอบตามมาตรฐานของรัฐ พบว่า โรงเรียนที่ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลการปฏิบัติงานที่ดีกว่าโรงเรียนในกลุ่มควบคุมซึ่งตั้งอยู่ในเขต 8 พื้นที่อย่างมีนัยสำคัญทางด้านสถิติ การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนทั้งหมดในอำเภอก็พบว่า รายวิชาที่มีระดับคะแนนผลการปฏิบัติงานที่สูงขึ้นคือวิชาการอ่านและวิชาคณิตศาสตร์ แต่เมื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจากตัวแปรด้านเพศก็พบว่า นักเรียนชายในกลุ่มทดลองมีผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางด้านสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นในวิชาด้านภาษา และพบว่า นักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์ ผลการวิจัยยังพบว่า จำนวนครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองคิดเป็นร้อยละ 74 ชอบที่โรงเรียนของพวกเขาใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และคิดว่าจะมีการเสนอแนะให้โรงเรียน

ที่ยังไม่ได้ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้นำไปใช้ในโรงเรียนของตนเองด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มควบคุมคิดเป็นร้อยละ 81 กล่าวด้วยความมั่นใจว่าพวกเขารู้ว่ามีโรงเรียนใดบ้างที่ไม่ได้ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและควรทำการทดสอบปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ระดับการผ่านการรับรองคุณสมบัติของครู จำนวนปีของประสบการณ์ด้านการสอน การอบรมใน ทีมสนับสนุนครู และการฝึกอบรมการใช้กลยุทธ์ด้านการจัดการเรียนการสอน

วิลเลียม (Williams, 2008 : unpagged) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน การศึกษาการบริหารจัดการองค์กรและการรับรู้ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเชื่อมต่อกับสุขภาพของเยาวชน ทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของแต่ละโมเดลที่ใช้ในการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนและสำรวจโครงสร้างด้านการบริหารจัดการองค์กรแบบที่ขาดหายไป วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือ การสัมภาษณ์บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในส่วนงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในการบริหารงานโรงเรียนจากภายนอกจากนั้น วิเคราะห์ในส่วนของคุณข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้กลยุทธ์แบบเน้นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์ เปรียบเทียบในหลายกรณี ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมด้านการเชื่อมต่อ องค์กรประกอบย่อยในแต่ละโมเดลและความแตกต่างกันนี้มีความเด่นชัดที่สุดในการบริหาร กระบวนการด้านการติดตามผลและยังมีผลกระทบต่อนักเรียนที่รับบริการจากระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนอีกด้วย

งานวิจัยในประเทศ

สุรัช ชาติะรักษ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 พบว่า ระดับ การดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผลของ การเปรียบเทียบการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและ ครูผู้สอนทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการเปรียบเทียบ การดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 3 ตามประเภทของโรงเรียนทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อินทิรา ฮวดเจริญ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี พบว่า ระดับการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนตามตำแหน่งการดำเนินงานภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนตามขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมและด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

โชคชัย แสงสว่าง (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 พบว่า การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นว่าการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนมีการปฏิบัติแตกต่างกัน ซึ่งผู้บริหารให้ความสำคัญในการบริหารงานส่วนครู ให้ความสำคัญในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารและครูขาดการประสานความร่วมมือระหว่างกันส่งผลให้ ขาดการวางแผนงาน ผู้บริหารขาดการนิเทศติดตามงานทำให้การปฏิบัติงานขาดการเชื่อมโยงส่งผล ให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

ประภาส นาคประวัตติ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับ ปานกลาง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามสถานภาพโดยรวมผู้บริหาร โรงเรียนกับครูผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนกับผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ประเสริฐ สอนจันทร์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า 1) การดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 โดย ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งของบุคลากรในโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ และ 4) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียนโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

มานิช กุลนาแพง (2555 : 36-37) ได้ศึกษา การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ช่วงชั้น 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า 1) การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ช่วงชั้น 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 มีระดับปฏิบัติโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ช่วงชั้น 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีระดับปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) สถานศึกษา ช่วงชั้น 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 ที่มีขนาดใหญ่และสถานศึกษาขนาดเล็กมีระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ปณวัตร สีหอม (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษากลุ่มเครือข่าย เข้ม-โพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษากลุ่มเครือข่าย เข้ม-โพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 อยู่ในระดับมาก 2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีสถานภาพต่างกัน มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

รัตนา คงฤทธิ์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรีโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรี จำแนกตามตำแหน่งโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กฤตยา เรืองรัมย์ (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 บุรีรัมย์ พบว่า 1) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 บุรีรัมย์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 บุรีรัมย์ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุกัญญา ประจูดะเก (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาเกี่ยวกับสภาพ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามสภาพตำแหน่ง โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วีระพล ลอยประโคน (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 พบว่า 1) การดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 จำแนกตาม ขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกระบวนการดำเนินงานได้แก่ การรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบให้ความสำคัญ กับการสร้างสัมพันธภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการดูแลตนเองได้ มีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และตรวจสอบได้ การดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาและบุคคลภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการกำหนดบทบาทและทิศทาง ดังนั้นการศึกษารoles of the principal ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการพัฒนางานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี